

изразходваните ресурси в общосоциален план за конструиране, поддържане и промяна на формалния и неформалния икономически и социален ред („капиталистическата обществена организация”, Coase, 1960)¹⁷: изграждане на законовата уредба, административната структура, правосъдие, образователна система, осигуряване на стабилността на политическия ред - „монопол над организираното насилие” (North, Wallis, Weingast, 2006)¹⁸. Към променливите ще бъдат съответно причислени разходите, зависими от конкретния обем на координираните трансакции (текущи за функционирането на системата): решения на изпълнителната власт, администриране на съдебната система и др. Пазарните и вътрешнофирмените отношения се развиват в макроинституционалния контекст на държавата и обществото.

Институционалните регламентации на микрониво допълват непокритите от обществените формални и неформални правила аспекти на стопанските взаимодействия. В този смисъл една всеобхватна и ефективно организирана обществена регламентация намалява (замества) индивидуалните

трансакционни разходи, тъй като увеличава сигурността и предвидимостта (отделните участници отделят по-малко ресурси за предварително набавяне на информация за насрещната страна, включват по-малко експлицитни клаузи в договорите си, а разходите по контрола на изпълнението се поемат от държавната/обществената институционална система)¹⁹. Детайлното разглеждане на политическите трансакционни разходи остава извън обхвата на настоящото изследване.

Разграничение между трансакционни и производствени разходи

Прагматичният аспект на изброените подходи към дефинирането и класификацията на ТР е, че размерът на ТР е също толкова реален фактор в стопанската дейност на икономическите субекти, колкото и този на „същинските”, производствени разходи. Минимизирането им следователно е част от рационалното оптимизационно поведение на пазарните участници (и първостепенна задача на държавата при условие, че цел на стопанската

¹⁷ Според Richter и Furubotn (2010, p. 63) още Адам Смит говори за тях. Срв. немските понятия *Wirtschaftsordnung* и *Ordnungspolitik* („икономически ред” и „политика на икономически ред”) в ордолибералната традиция на фрайбургската школа от Ойкен до наши дни.

¹⁸ „Трансакционните разходи са разходите за специфициране и налагане на изпълнението на договорите, които са в основата на размяната, и с това обхващат всички разходи за политическата и икономическата организация, правещи възможно стопанствата да извличат ползи от търговията” (North, 1984, p. 7).

¹⁹ По мнението на Coase (1960) в случаите, когато пазарните ТР превишават политическите ТР, държавата предоставя икономически по-ефективния механизъм за координация на човешките действия в дадена стопанска ситуация. Принудителната сила на държавата може да спестява ТР. Като примери тук могат да бъдат посочени събирането на данъци или регулацията чрез законодателството. Държавата подобно на фирмата представлява решение на проблема с колективното действие, при което алокацията на ресурсите се осъществява йерархично и авторитарно. При това също възникват политически трансакционни разходи - напр. за избирателите под формата на „измерване на съпадението между обещаното и по-късните действия” (North, 1990, p. 362).